

Uzaktan Eğitim ve Kütüphanecilik

Distance Education and Librarianship

Ahmet Çelik*

Öz

*Bilgi teknolojisinde son dönemde ortaya çıkan gelişmeler, geleneksel eğitim sisteminin zaman ve mekan konularında sınırlılık gibi sorun alanlarına çözüm getirecek yöndedir. Çeşitli mesleklere yönelik sürekli eğitim felsefesinin gerçekleştirilmesinde bilgi teknolojisine dayalı **uzaktan eğitim** stratejisi önemli bir seçenek olarak ortaya çıkmıştır. Bu yazıda, uzaktan eğitimi olanaklı kılan teknolojik gelişmeler ile bunların kütüphanecilikteki uygulama alanlarına kısaca değinilmektedir.*

Abstract

Recent developments in information technology are offering some solutions for the problem areas of classical education system, such as time and space. The strategy of distance education, which is depended on modern information technology, appeared as a main alternative in the realisation of continuous education philosophy directed to different professions. In this paper, the technological developments, which made distance education possible, and their application areas in librarianship have been discussed briefly.

Giriş

İnsanlık "Bilgi toplumu"na doğru ilerlerken toplumsal kurumlarda ve bu arada eğitim sisteminin yapısında önemli değişiklikler beklenmektedir. Belirli bir mekan ve zamanla sınırlı geleneksel eğitim kurumlarının hızlı ve sürekli değişim karşısında zorlandıkları, gereksinimlere karşılık veremedikleri gözlenmektedir.

* Doç. Dr. Ahmet Çelik Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü Öğretim Üyesidir.

Bilgi toplumunun temel özelliklerinden birisi, yüksek nitelikli insangücüne dayanmasıdır. Bu ise dinamik bir eğitim sistemi ile mümkündür. Ancak günümüzde toplumsal ve teknolojik gelişmeler öyle hızlanmıştır ki geleneksel eğitim sistemi ve bu arada üniversiteler yetersiz kalmaya başlamıştır. O kadar ki, üniversiteye giren bir öğrencinin ilk yıllarda aldığı bilgiler , okulu bitirirken geçerliliğini yitirebilmektedir.

ABD’de mezunlar için sürekli eğitimin 75 yıllık bir geçmişi vardır(Calvert 1987). Günümüzde ise değişim o kadar hızlıdır ki, eğitim sisteminin yapısında köklü değişiklikler kaçınılmaz görülmektedir. Bu nedenle, bir süredir tıp başta olmak üzere çeşitli mesleklerde, meslek elemanlarının bilgileri belli aralıklarla sınava tabi tutulmakta, gelişmeleri izleyemeyen kişilerin mesleklerini sürdürmeleri güçleşmektedir.

Eğitim sistemi içinde önemli bir yeri olan kütüphaneler ve doğal olarak kütüphaneciler bu gelişmelerden etkilenmektedir. Bu etkilenmeyi iki boyutta inceleyebiliriz: Bir yanda yeterince deneyimi olmayan yeni mezunlar; diğer tarafta da yenilikleri yeterince izleyememiş, deneyimi eskiye dayalı personelin bu eksikliklerinin nasıl giderileceği mesleğin geleceği açısından önemlidir. Yoksa, ne kütüphaneler teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilir ve eğitim sistemi içindeki yerlerini koruyabilirler, ne de kütüphanecilik mesleğini sürdüren kişilerin varlık nedenlerinden söz edilebilir. Dünyadaki gelişmelerin ışığında bu soruna çözüm aramak sanırız en gerçekçi yol olacaktır.

Türkiye’de Durum

Belirli bir mekan ve süreye dayalı geleneksel eğitim sisteminin , bilgi toplumunun gereksinimlerine karşılık veremeyeceği görülmektedir. Meslek mensuplarının sürekli değişen bilgi ve becerilere uyum sağlamaları, mesleklerini sürdürebilmeleri açısından büyük önem taşıdığına göre, bunun için neler yapılabilir?

Mevcut duruma bakıldığında görülen şudur: Kütüphanecilikte lisans eğitimi alan öğrencilerin çok az bir kısmı, Ankara ve İstanbul’da oturmaları kaydıyla, uzmanlıklarını geliştirmek için yüksek lisans ve doktora programlarına katılmaktadır. Formel eğitim açısından başka bir seçenek yoktur. Çünkü sadece bu iki şehirde bulunan kütüphanecilik bölümleri sözkonusu programlara öğrenci kabul etmektedirler. Ne kadar istekli ve yetenekli olursa olsun başka bir kentte bulunan bir kütüphanecinin bu programlardan yararlanması olanaklı değildir. Kaldı ki İstanbul ve Ankara’da oturan kütüp-

hanecilerin büyük çoğunluğunun çeşitli nedenlerle bu programlara katılmadıkları bilinmektedir. Kısacası, Ankara ve İstanbul'da oturan meslek elemanları için bile lisansüstü eğitim programlarına katılmak çeşitli güçlükler içermektedir. Öte yandan bu programları bitiren öğrenciler için de kısa bir süre sonra "güncelleşme" gereksinimi ortaya çıkacaktır.

Çalışmakta olan kütüphanecilerin bilgi ve becerilerini geliştirmenin diğer bir yolu da çeşitli konferans, seminer, kurs ve toplantılara katılmaktır. Ülkemizde üniversitelerin kütüphanecilik bölümleri, kütüphanecilik dernekleri ya da doğrudan kurumlar öncülüğünde bu tür etkinlikler düzenlenmektedir. Ancak bunlardan yararlanma oranı çok düşüktür.

Kurum içinde hizmetiçi eğitim yöntemi ise, kuruma ilişkin bazı uygulamaların yeni gelenlere tanıtılması ile sınırlı kalmaktadır ki, yeni gelişmelere bu şekilde uyum sağlamak kuşkusuz olanaklı değildir.

Görülmektedir ki gerek yüksek lisans ve doktora programlarına katılım biçimindeki formel eğitim programlarından , gerekse yurt içi ve dışı etkinliklere katılma ya da kurum içinde hizmetiçi eğitim yöntemlerinden çok sınırlı bir kesim yararlanabilmektedir. Öyle ise ne yapılmalıdır? Konunun önemini kavrayan kütüphaneciler IFLA'nın öncülüğünde 1997'de *Human development: competencies for the twenty-first century* konulu uluslararası bir toplantıda durumu tartışmışlar ve çözümün *sürekli eğitim* olduğu sonucuna varmışlardır.

Sürekli Eğitim

Kütüphaneler ve kütüphaneciler eğitim sistemi içinde önemli bir yere sahiptir. Araştırmacılar ve öğrenciler materyal ödünç alma, referans hizmetlerinden yararlanma, veri tabanlarına erişim gibi yollarla kütüphanelerden yararlanmaktadır. Bu tür geleneksel kütüphane hizmetleri gelecekte de varlığını sürdürecektir. Ancak kütüphanelerin geleceğini belirleyecek en önemli etken, bilgi teknolojilerinin sağladığı olanaklardan yararlanılarak eğitim süreci içinde yer alıp almamak olacaktır. Sınırlı sayıda öğrencinin katılabildiği, eğitim ve öğretimin yalnızca sınıf ortamında yapılabildiği geleneksel eğitim sistemi (Sirisaan 1988:126) ile bunun gerçekleştirilmesi zordur. Sürekli eğitim kavramı, bu noktada, uygun bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kütüphanecilik açısından bakıldığında sürekli eğitim, hizmetiçi eğitim biçiminde işyerinde; toplantılar, konferanslar, kurslar, yurt içi ve dışı geziler, eleman değişimi şeklinde de işyeri dışında gerçekleştirilebilir. Bilgi teknolo-

jisindeki gelişmeler sürekli eğitimi ve bu arada kütüphanecilikteki sürekli eğitimi destekler niteliktedir.

Teknolojik gelişmelerin sürekli eğitim ile ilgili en ilgi çekici uygulamaları, 1990'larda önemli bir eğitim stratejisi olarak ortaya çıkan *uzaktan eğitim* kavramında görülmektedir. Uzaktan eğitim anlayışının gerçekleşmesini sağlayan video teknolojisindeki ve Internet'teki gelişmelerdir.

Videokonferans yöntemiyle, kişi kendi seçeceği bir yerden, eğitici ile yüzyüze gelmesine gerek kalmadan eğitimini sürdürebilmektedir. Bu teknolojinin eğitimle ilgili bazı uygulamaları şunlardır (Cochrane 1997:63):

Kütüphanecilik Bölümleri için:

- Farklı mekanlardaki öğrencilerin eğitimini destekleme
- Okul içindeki eğitim faaliyetlerini destekleme
- Uzak mesafedeki uzmanlarla ortak seminerler yapma.

Akademik kütüphaneler için:

- Kullanıcı eğitimi
- Danışmanlık ve referans hizmetleri
- Öğrenci ve öğretim üyeleriyle iletişim.

Halk kütüphaneleri için:

- Merkez kütüphane ile bağlı kütüphaneler arasında iletişim
- Çevredeki okullarla bağlantı.

Geleneksel eğitimi etkileyecek asıl etken ise Internet'tir. Özellikle uzak-tan eğitim için büyük potansiyele sahip olan Internet'teki bazı uygulamalar şunlardır (Clyde 1997:227-229):

Elektronik posta: Öğrenci ile öğretim üyesi arasında doğrudan iletişim sağlanması, ödevlerin sunumu, ders malzemelerinin öğrenciye iletilmesi konularında çok yararlı olabilen bir araçtır.

World Wide Web: Internet'teki belge, görüntü ve verilere erişim sağlanmasında, ders malzemelerinin gönderilmesinde, öğrencilere sorular yöneltilmesinde kullanılabilecek bir araçtır.

Bilgisayar destekli konferans: Video teknolojisinin sağladığı olanaklarla farklı mekanlardaki kişiler birbirlerini ekranda görerek belli bir konu üzerinde görüş alışverişinde bulunabilirler.

Telnet: Bu sistem, Internet kullanıcılarının uzaktaki bilgisayarlara (o bilgisayarların yapısı farklı olsa bile) erişimlerine olanak sağlar. Bu yolla çok uzaklardaki kütüphanelerin kataloglarına erişim sağlanabilir, kütüphanelerarası işbirliği çerçevesinde diğer kütüphanelerden kitap ve materyal istenebilir.

Dosya aktarım protokolu (file transfer protocol): Uzaktaki bir bilgisayarda bulunan verileri kendi bilgisayarımıza aktarmak için geliştirilen bir yöntemdir. Özellikle ders notlarının elde edilmesinde yararlı olabilir.

ABD’de bilgi teknolojisi kullanılarak **uzaktan eğitim** veren kütüphanecilik okulu sayısı 1985’de beş iken, 1995’te 17’ye çıkmıştır (Varlejs 1997:98). Bu derslerin bir kısmı yüksek lisans programlarına, bir kısmı da sürekli eğitimden yararlanmak isteyen kütüphanecilere yöneliktir. Arizona Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü’nde 1996’da açılan çevrimiçi bir dersi öğrencinin alabilmesi için Internet’e erişim bir ön koşul olarak belirlenmiştir.

Görülmektedir ki, teknolojinin sağladığı olanaklar uzaktan eğitimi sürekli eğitimin en etkili aracı haline getirmektedir. Gerek formel eğitimde, gerekse sürekli eğitimde bu yöntemden olabildiğince yararlanma yolları aranmalıdır.

Sonuç

“Uzaktan eğitim” kavramı, bilgi teknolojilerinden yeterince yararlanılmayan bir toplumda bir fantezi olarak görülebilir. Ancak teknolojik gelişmelerin hızı öylesine artmıştır ki, şimdiden bu konu üzerinde ciddiyle düşünmek gerekmektedir. Çünkü mevcut kütüphanecilik eğitimimiz, yukarıda belirtilen nedenlerle, sürekli eğitim gereksinimini karşılamaktan uzaktır. Toplantı, seminer, gezi gibi diğer araçlar da kuşkusuz yararlıdır, ancak geniş çaptaki bir eğitim için yeterli değildir. Oysa zaman ve mekan engelini ortadan kaldıran uzaktan eğitim yöntemiyle en gözden ırak kütüphaneci bile çağdaş gelişmeleri izleyebilir. Böyle bir programın uygulamaya konulması doğal olarak önemli sorunları beraberinde getirecektir. Sorun

alanlarının tartışılarak çözüm önerilerinin belirlenmesinde kütüphanecilik bölümleri ve derneklerine önemli görevler düşmektedir.

Kaynakça

- Calvert, S.L.(1988). *Alumni continuing education*.New York : Macmillan Pub. Comp.
- Clyde, L.A. (1997). "The Internet and continuing professional education" *Human development: competencies for the twenty-first century* içinde (225-234) (ed. By P.L.Ward and D.E.Weingand) München: IFLA.
- Cochrane, C.(1997). "The changing nature of continuing education for the individual: will libraries and librarians continue to play a role in supporting learners?" *Human development: competencies for the twenty-first century* içinde (60-66) (ed by P.L.Ward and D.E. Weingand) München:IFLA
- Sirisaan, V.(1988). "Distance education through multimedia" içinde (125-136) *Remote education and informatics : teleteaching* (ed. By F. Lavis) Amsterdam:IFIB.
- Varlejs, J. (1997). "Facilitating workplace learning" *Human development: competencies for the twenty-first century* içinde (98-104) (ed. By P.L.Ward and D.E. Weingand) München: IFLA.